

En uhyggelig Dag. København 21. marts 1945

Afjournalist Vilh. Bergstrøm (1886-1966)

Udgivers forord

Forfatter og kriminalreporter ved Politiken Vilhelm Bergstrøm og hans dagbog 1939-45 er tidligere præsenteret i Magasin fra Det Kongelige Bibliotek 2004, Nr. 2. Yderligere kan nu henvises til Vilhelm Bergstrøm: En Borger i Danmark under Krigen. Dagbog 1939-1945, 1-2, 2005.

I det følgende gengives et hidtil uudgivet uddrag af dagbogen fra 21. marts 1945 og de følgende dage, hvor Bergstrøm dels skildrer sin oplevelse af bombardementet af "Shellhuset," dels hans følelser i forbindelse med fejlbombningen af Den Franske Skole og slutte-

lig hans vurdering af, hvilken betydning de store menneskelige ofre bombningen ville få på befolkningens holdning til de krigsførende.

Der omkom antagelig mellem 51 og 56 tyske politifolk ved bombardementet af "Shellhuset," og 8 danske fanger, enten direkte eller på grund af de skader, de pådrog sig. Bombningen af den franske skole kostede 93 dræbte børn og 67 sårede, mens 16 voksne blev dræbt og 35 såret.

Der kan læses nærmere om bombardementet i bl.a. Henrik Skov Kristensen, Claus Kofoed, Frank Weber: Vestallierede luftangreb i Danmark under anden verdenskrig, 1988, s. 461-478 og Kjeld Mahler Sasbye: Operation Carthage. „Gestapos Hovedkvarter i København ausradiert. Mosquito-Angrebet på Shellhuset, hvorfra den tyske Terror udgik“, 1994.

Udeladelser i dagbogen er markeret med ... Det indføjede i [] er af udgiveren.

John T. Lauridsen

21. Marts

En uhyggelig Dag. For det første var Tusse bleven væk for mig.¹ For det andet blev en Masse Børn dræbt ved en engelsk Flyvers Nedstyrtning. – Gjorde Bind 202 færdig.² Havde aftalt med Alfred Olsen og Tusse, at vi skulde spise Frokost sammen hos "Stadil."³ Kl. 11 ¼ begyndte der er voldsomt Bombardement. Det ene Brag fulgte efter det andet. Overfor – til at begynde med – stod Folk paa Altanen. Jeg aabnede Vindue. Koldt blæsende Vejrs med en tæt skyet Himmel. Men intet at se. Snart holdt

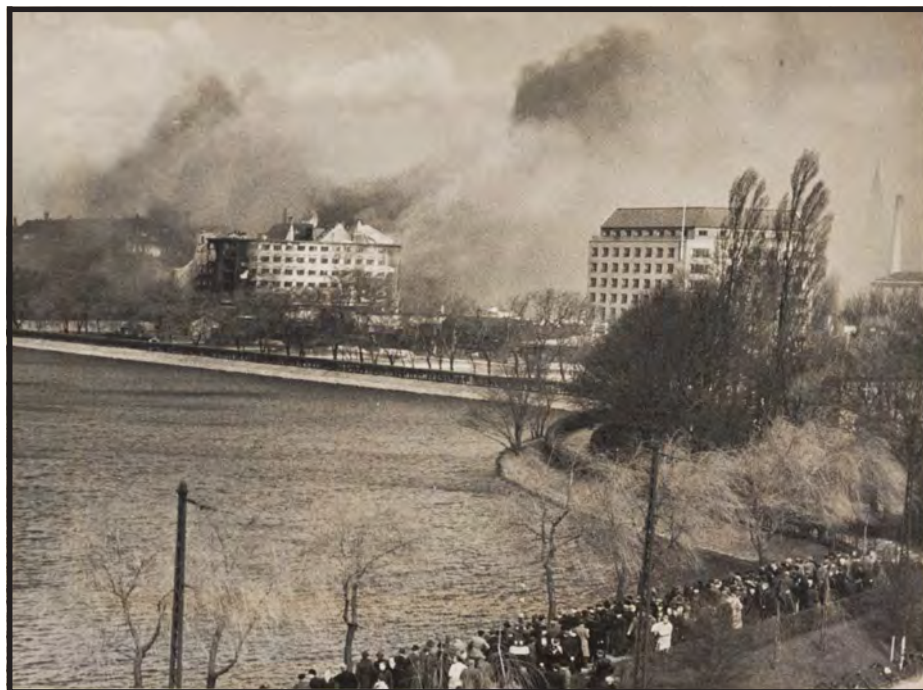
det op. Spørgsmaalet var Aflblæsningen. Jeg kunde ikke lade Tusse staa og vente. Jeg stod op og tog mit Overtøj. Rundt om ved Gadedørene stod Flokke af Mennesker parat til at springe ind, hvis det atter begyndte at tordne. Blæsten var voldsom, det fæg med Sand. Nede ved Volden fik jeg en brændt Os i Næsen og nu saa jeg en vældig Røgsøjle over Byen. Folk, jeg kom forbi, sagde, at det var "Shell-Huset," dette Sorgens Hus, hvor saa mange havde maattet tømme Kvalens bitre Skaal til sidste Draabe, at det var "Shellhuset," der var bleven ødelagt. Da jeg

Shellhuset i flammer efter det engelske bombardement 21. marts 1945 (Dagbogen s. 68.170).

naaede frem til Holmens Kirke, kom Afvarslingen, og jeg tog en Sporvogn til Stormgade Krydset. Naaede "Stadil" lidt i 12. Ingen Tusse. Heller ingen Alfred. Tiden gik, og jeg blev mere og mere nervøs for Tusse. Gik hen til "National Scala." Tyskerne havde spærret af. Der faldt enkelte Skud. Man kunde ikke [se] for Sand i Øjnene. Oppe paa Persil-Taget gik der SS Folk med Geværer. Inde i "Shell-Husets" Baal bragede Ammunitionen, der lød som lange Maskingevær-Salver. Sommetider satte eksploderende Haandgranater særlig Pres paa. Jeg gik over mod *Politiken*. Politisoldater og civile Gestapofolk spærrede af ved Hjørnet. Jeg var nær ikke sluppet igennem. Og saa viste det sig tilmed, at Indgangen var i Vestergade. Ringede først en Gang til Hertha uden at faa Svar, anden Gang kom Hertha.⁴ Gud være lovet, Tusse

var ikke kommen afsted. Jeg fik atter min Appetit og gik over paa "Stadil" for at spise alene. Havelund indfandt sig.⁵ Vi fik hver en Gang farseret Hvidkaal. Fra "Stadil" gik vi paa Brandstationen, Inspektør Amnitzbøl, hvis Ansigt er bleven vansiret ved en Eksplosionsulykke, modtog os venligt. Ude i Vagtstuen var der styrtende travlt. En 6-7 Moskito-Maskiner havde overfløjet København. To var bleven skudt ned, en i Fælledparken og en i Frederiksberg Allé. Den ene havde lettet sig for Bomber, et Hus med Mennesker var gaaet paa Sdr. Boulevard, et andet paa Henrik Ibsensvej, men værst var det med den franske Skole i Frederiksberg Allé. Mange af Børnene var bleven dræbt, andre var endnu indespærret i Beskyttelsesrummet. Det var en frygtelig Historie. Havelund og jeg ledte efter en Bil, men forgæves. Gik

Tyskerne afspærrede straks et større område omkring Shellhuset, men nysgerrigheden var naturligvis kolossal. Her betragter tilskuere på afstand ved søerne den brændende bygning (Dagbogen s. 68.171)

op paa *Politiken* for at faa Bladets. Otto undskyldte sig med, at han maatte køre tre chokramte Personer paa *Politiken* hjem.⁶ Ned paa Gaden og entre en Sporvogn. Paa Gl. Kongevej fik vi set "Shellhuset." Det dampede ud fra de nøgne Vindueshuller. Bygningen var kun en Skal.

Ud til Branden i Frederiksberg Allé. Kom igennem de første Afspærringer af Hipo-Folk ved Hjælp af Presse-kortet. Der blev arbejdet energisk paa at naa ned til det halvvejs sammenstyrtede Beskyttelsesrum, hvor der stadig befandt sig Børn som svarede med grædende Stemmer. Unge røde Kors Damer gik og havde intet at bestille. I det gamle "Betty Nansenteater" var der oprettet en Spørgecentral for Familier,

der savnede deres Skolebørn. Jeg saa en Bedstemor, som maatte støttes af to yngre Kvinder, saa fortvivlet var hun. Den ene Fløj af Skolen var helt brændt ned. Bag ved laa de Bygninger, som ogsaa var bleven ødelagte... Mens vi stod og betragtede Brandarbejdet kom der en højtstaaende Hipo-Officer og lavede en forfærdelig Ballade over, at vi var bleven sluppet igennem. Vores Journalistkort gav ikke Adgang, de var underskrevet af Politiet, og det eksisterede ikke mere. "Naar vi er herude, saa er det," sagde jeg, "fordi vi kan faa Ordre til at skrive om det." Ordet Ordre standsede ham et Øjeblik. En Forespørgsel afledte hans Opmærksomhed. Jeg benyttede Lejligheden til at tiltræde Tilbage-toget. Kaptajnen, eller hvad han nu var for noget, sagde til sin Ledsager, en Soldat med

en Maskinpistol: "Vil De anholde den Mand." Og saa fik jeg en Vals paa ny paa samme overspændte, edderspændte Facon. "Sagde De, at jeg var fræk?" udrød han. Jeg var klar over, at det var for at provokere. Ganske rolig saa jeg paa ham og svarede: "Det kunde da aldrig falde mig ind!" Lidt mere nedstemt sagde han, at vi kunde forsvinde ud til højre. Det var mig hele Tiden, ikke Havelund. Og det var formentlig fordi, jeg var kommen til at sige, at jeg var fra *Politiken*. Det virker som en rød Klud. Lille Næsh og en Ven, Rasmussen, var kommen til.⁷ Vi drev ned til Henrik Ibsensvej. Der var afspærret og ingen af os havde mere Lyst til at gaa igennem. Vi nøjedes med at se Røg paa Afstand. Og saa tog vi i Bil til Raadhuspladsen. Alle ind paa "Stadil." Vi kunde ikke faa Øl uden Mad, saa derfor tog vi Kaffe. Vi drøftede Begivenhederne. Alle var dybt deprimerede over det med Børnene. Det lagde en Skygge over det hele. Op til Bladet. Portneren sagde, at der havde været 3 Hipo-Folk, som havde ønsket at tale med Fotograferne. Portneren ringede tilsyneladende og gav den Besked, at de var væk. "Vi kommer igen" truede Hipofolkene. Utvivlsomt vilde de have fat i de Billeder, som vore Fotografer havde taget. Jeg gik ind og sagde det til Hasager, som foretog sig det videre fornødne.⁸ Han fortalte, at Dr. Hofmann og Dr. Bovensipen begge var sluppet fra Eksplosionen.⁹ Men om der ellers var bleven dræbt nogle Overordnede, vidste han ikke. Jeg gik ind paa mit Værelse. Jeg fik den ene Opringning efter den anden fra nyheds-tørstende Mennesker. Der var ogsaa en Mand, hvis Hjem var bleven bomberamt, men som ikke desto mindre søgte Reklame. "De forstaar nok, det er for, at der ikke skal være noget forkert i Avisen." Gamle Næsh indfandt sig og holdt Palaver.¹⁰ Jeg tog paa Hospitalet. Elsa maatte beroliges. Aften-

himlen havde smukke grønlig Farver, en Stjerne sad og skinnede stærkt. Elsa var meget bekymret, hvordan det var gaaet Tusse og mig.¹¹ Selv havde hun med andre Syge været i Kælderen. Der var ikke hyggeligt. Det var gaaet let, men da hun skulde op, naaede hun ikke længere end til 1. Sal, saa maatte hun op med Baare. Læger og Sygeplejersker havde staaet og vinket til de engelske Maskiner før Angrebet. Jeg blev kun en halv Timestid. Maatte skynde mig med Sporvogne, der kørte Omveje, Linje 16 gennem Nørregade. Paa Bladet var alt roligt i Shipkapasset. Jeg glemte at fortælle, at jeg uden for Hospitalet traf en Portør, som snakkede med Blomsterkonen. Han fortalte, at den engelske Maskine, der var havnet paa Fælleden, havde strejft en Professors Villa-tag. Flyverne var bleven fremdragne som forkullede Lig. Endelig sagde Portøren, at der vedblev at komme Ambulancer med tilskadekomne Børn. Det skar mig i Hjertet, hver Gang jeg hørte Ordet: Børn. Kl. 21 hjem. Sporvognene var ikke overfyldte. Bombningen havde virket hæmmende. Paa Østerbro skulde en Flyver have kastet Sedler, hvorpaa der stod: "Vi kommer igen." Op og mørklægge og arbejde paa Bogen.¹² I ny og næ hørtes Revolverskud paa gaden.

22. Marts

... Inde paa Bladet fik jeg en Masse Rygter serveret om Skydningen. Nedenfor havde jeg mødt Digteren Harald H. Lund, som fortalte, at han havde staaet i 2 Timer i en Gadedør i Gyldenløvesgade, mens der blev skudt. Telefonerede til forskellige. Fik at vide at der havde været Skydninger over hele den indre By. Der var dræbt et Par Mennesker og saaret en Snes Stykker. Det gjorde meget lidt Indtryk efter det i Gaar. Mit Hjerte var stadig tungt ved Tanken om de mange dræbte Børn i den franske Skole. Det nagede mig.

Kvarteret ved den franske skole fotograferet gennem et vindue efter det engelske bombardement (Dagbogen s. 69.298).

Men selvfølgelig. Det var kun Begyndelsen paa de Forfærdeligheder, der vilde komme. Jeg kæmpede mod Teorien om, at Førermaskinens Fald havde været Aarsagen til at Ledsagemaskinerne ogsaa havde kastet deres Bomber, idet Flyverne havde antaget, at de nu var ved Maalet. Jeg hævdede, at Føreren af hver enkelt Maskine maatte være orienterede i Forvejen, og heri gav Oberst Førslev, som kom paa Besøg paa Bladet, mig Ret. Maskinen, som var stødt paa en Mast paa Godsbanegaarden, maatte have kastet sine Bomber for at komme i Balance. Den var alligevel gaaet ned, og der var gaaet Ild i den. – En sagde om Skydningen i Dag, at den var Ouverturen til Tyskernes Medlidenheds-Propaganda. For øvrigt var der noget muligt ved den spredte Fægtning. Der var noget konstruktivt over den. Jeg kom til at

tænke paa ”Kaninjagten” under Generalstrejken.¹³ Der blev skudt fra Tagene. ...

Unge Næsh havde en lille Historie. Først i Morges tidligt var en Linje 2, som under Bombningen i Gaar, var bleven forladt og glemt paa Sporet ud for Skattepalæet, bleven bougseret af Vejen. Et forladt Køretøj stod paa samme Sted og var halvknust imod et Træ. Hesten var vel bleven bange under Bombardementet og var løben sin Vej. Gamle Næsh inviterede paa en Genstand paa ”Stadil.” Jeg skulde samtidig have noget at spise. En høj Mand kom tilløbende til Bordet, hvor han førte en lavmælt Samtale med Næsh. Tilbage til Bladet. Kun nogle Smaating. Der gik Rygter om, at Borgerrepræsentationen ekstraordi-

nært vilde blive indkaldt. Det drejede sig vel om et tysk Krav om en Bygning i Stedet for "Shellhuset." Hørte den engelske Radio. Den drejede mest muligt uden om den bombede Skole. Det var forkert, man skulde have taget Bladet fra Munden og fortalt, hvad der var sket og give en Slags Undskyldning. Gik hjem til sædvanlig Tid. Ret maanelyst. Ikke mange Mennesker med Sporvognene. Bombningen og Skydningen havde gjort Folk betænkelige. Arbejdede med Krigsbogen. Klokken blev lige ved 24, inden jeg kunde slutte af.

23. Marts

... Ind paa "Stadil," hvor jeg havde bestilt et Bord. ... Fru Direktør Clausen kom hen til Bordet og fortalte om Bombedagen.¹⁴ Hun befandt sig paa Gaden ved Teknologisk Institut, da der faldt en Bombe ikke 10 m. fra hende. Heldigvis var det en Forsager. Da hun havde sundet sig lidt, fik hun fat i en Vagtværnsmand, som hun fik dirigeret til at foretage en Afspærring. En Maskingeværkugle fra en af Flyvemaskinerne var gaaet gennem Vinduessprodsen, havde slaet Hul i Loftet og var bagefter faldet ned og havde slaet en Skaal i Stykker. Hun fandt Datteren helt ude af sig, men hun kom sig efter at hendes skrappe Moder havde sat hende til noget husligt Arbejde. ... Op paa Bladet. Forskellig Palaver. En fortalte, at Englænderne, efter at de havde bombet "Shellhuset" m.m., var fløjet tilbage over Gentoft Sø, hvor de havde givet sig til at lege med Flyvemaskinerne som nogle store Dreng, dykket o.s.v. De havde jo ingen Anelse om det med Skolen. Og Folk vinkede, og de vinkede igen. – Der blev fortalt en anden lille Historie. En lille Dreng var bleven gravet frem i hel Tilstand fra Ruinerne. Han havde sagt til sin overlykkelige Moder: "Mor, jeg vil aldrig i Børnehaven mere!"

Korttegnersken kom ind og spurgte om en Politimand, der havde siddet paa "Shellhuset." Hvad var der blevet af ham? Hun havde forespurgt forskellige Steder hos Tyskerne. Paa Politigaarden havde hun talt med en meget høflig Dame, som havde henvist hende til en Dame i en anden Afdeling, som havde været mindre høflig. Til sidst havde Damen ophidset sagt: "De kan jo sige til Deres Venner i London, at de lader være med at Bombe." Og saa havde hun smidt Røret paa. ... Dr. Lehmann ringede og sagde, at [han] havde snakket med Loldrup, som havde ment, at der nok var dræbt langt over 1000 Mennesker paa Shellhuset.¹⁵ Jeg fandt Tallet for æventyrligt. Holton ringede.¹⁶ Han havde hørt at der var dræbt en 40 Stk. De 6 Politimænd, der nobelt var bleven hos Tyskerne el. meldt sig efter "Shellhus"-Bombardementet nu til Gengæld var bleven løsladt af Tyskerne. Holton syntes, at de 5 Politimænd havde handlet taabeligt. Han fortalte, at ingen "af de store Kanoner var omkommen. De havde nemlig tilfældigvis været til en stor Begravelse den Gang, det skete."¹⁷ ...

24. Marts

Fint Solskin. Brodersen ringede.¹⁸ Noget slemt Svineri med Redningsarbejdet ved den franske Skole. 250 Jord- og Betonarbejdere havde tilbudt deres Assistance, men man havde ikke taget imod den. En eller anden Prins Flemming eller saadan noget gik rundt som Øverstkommanderende i en fin Uniform og en fin lille Distinktion. Det lovede ikke godt, hvis vi kom ud for den rigtig store Katastrofe. Men saadan noget kan vi vist ikke skrive om i Øjeblikket. ... Wibolt fortalte om Oprydnings- og Redningsarbejde ved den franske Skole.¹⁹ Børn var mindre modtagelige for Chok, end man troede. En lille Pige havde været begravet i mange Ti-

Sårede ved den franske skole transporteres derfra på en ladvogn (Dagbogen s. 69.305).

mer uden at være kommen noget til. Omsider fik man lavet et lille Hul ned til hende. En Redningsmand spurgte hende, hvorledes hun havde det, efter at han havde givet hende nogle Næringsmidler. Hun svarede med en sød lille Pigestemme: "Godt." Men hun var ked af, naar Redningsmanden gik fra hende. I Timevis maatte han holde i Haanden og lade Kammeraterne arbejde. Omsider kom hun fri, men hun manglede den ene Sko. "Aa, kunde jeg ikke faa den, saa vilde jeg være saa glad." Den var helt ny. Hun blev straalende henrykt, da Redningsmanden fremtryllede den. ... Fru Lassen kom ind og passiarede.²⁰ Hun fortalte om Bombe-Dagen. Hun havde set en ung Pige gnide Hænderne af Glæde og hørt hende raabe som et Jubelskrik: "Det er Englænderne. Saa nu bomber de det forbandede Shellhus. Aa, hvor er det godt." For resten

havde Fru Lassen haft det meget besværligt den Dag. Hele Kvarteret var bleven afspærret den Dag, fordi der laa nogle Forsagere ude i Skt. Jørgen Sø. Til sidst var hun, ligesom de andre Beboere bleven opfordret til at aabne Vinduerne. Skraldet kunde komme naar som helst. Da det ikke var kommen til Aftenstid, lukkede Fru Lassen sine Vinduer, rullede ned og tændte Lyset. Lidt efter fortalte en Højtalervogn "at nu var Faren forbi." Det var aabenbart lige saa paalideligt som saa meget andet i denne Tid, i hvert Fald lød der ud paa Natten et ordentligt Brag. Var det Bomben der sprængtes. Nogen Skade var der ikke sket. ...

25. Marts

Paa ny straalende Vejr, men knapt saa varmt som i Gaar. Tidligt i Gang med Krigsbogen. Tyskerne havde som det kunde ventes en

Et offer for bombardementet bæres bort fra den franske skole (Dagbogen s. 69.306).

Propagandaartikel i Bladene: Var det nu ogsaa det store Offer værd? Det var om de dræbte Børn. Jeg indrømmer villigt, at det er den Historie under Krigen, som har gjort dybest Indtryk paa mig, naturligvis fordi jeg selv har en lille Pige. Ikke uden Bevægelse saa jeg til Morgen den lange Dødsliste. Tyskerne forsøger en saglig Vurdering. Den tyske Ledelse kom uskadt fra Begivenheden. De store Tab laa paa Dansk Side. Efter at udenlandsk Propaganda havde faaet Tid at virke paa Folk, saa sagde de: Hvor der handles, der spildes. Saa den staar der. Hvad der er opnaaet ved Bombardementet paa "Shellhuset" ved jeg ikke, men det vil vise sig. Det med Skolen var et ulykkeligt Tilfælde. Erindres maa det, at der ogsaa var engelske Flyvere mellem Ofrene. At "Shell-

huset" blev ødelagt vil have alle Danskes Sympati, for det var en Morderhule. Handlingen virker i hvert fald symbolsk. Saaledes er den almindelige Stemning. Sorg over Børnene, Medfølelse med Forældrene og saa et fatalistisk: Men det skulde saa være. Nogle vil skyde Skylden paa Tyskerne. De kunde have givet Signal i ordentlig Tid. Korsør havde Luftalarm, men det er vist at drive det for vidt. Tyskerne har ikke været orienteret. ... Kommer til at tænke paa Skovs Besøg i Gaar.²¹ Han fortalte, at Sønnen tilfældigvis var kommen over Svineryggen, da "Shellhusets" Bombning fandt Sted. Mens han stod og saa paa det – han maa have staaet en halv Timestid – hørte han en sige, at hele Gaden bag den franske Skole var bleven ødelagt, og det var netop der, han boede. I

en Fart kom han hjem. Han havde intet Hjem mere. Nu boede han med Familie hos Faderen. ... Gik ind i Telegramredaktionen. Viggo Vac fortalte, at han [i] Aftes sent havde skruet op for tysk Radio.²² En Gaulleiter i Rhinlandet havde orienteret Befolkningen. Unge forplantningsdygtige Individer skulde trække sig tilbage mod Rigets Indre, de andre skulde blive og kæmpe saa godt de kunde. Det virkede uhyggeligt, sagde han. Forchhammer viste os Rhin-kortet²³. Knappenaalen var paa en enkelt

Dag bleven flyttet temmelig langt mod Øst. – Jeg hørte, at ”Dagmarhus“ under Bombningen af ”Shellhuset” havde kaldt Stats-telegrafén ekspres til at fjerne omgaaende de uundværlige Apparater. Man ventede altsaa mere Bombning end der kom. ... Saa hjem i Sporvogn. ... Hjemme straks i Gang med Krigsbogen. Mens jeg sad og skrev hørtes der fjerne Bump. Kl. 22 nært Knald og Maskingevær. Flyver oppe. Rullede op. ”Raketter” paa Himlen. Forstyrret. [Øvel-] sesflyvning. I hvert Fald ingen Sirenealarm.

Noter

- ¹ Tusse var Bergstrøms 13-årige datter.
- ² Det var bind 202 af dagbogen med tilhørende udklip m.m., der blev færdig.
- ³ Alfred Olsen var tegner ved *Politiken*. ”Stadil” var Bergstrøm og hans journalistkollegers stamrestaurant skråt over for Politikens Hus.
- ⁴ Hertha var Bergstrøms svigerinde.
- ⁵ H. Havelund var journalist ved *Kristeligt Dagblad*.
- ⁶ Otto var Politikens chauffør.
- ⁷ Lille Næsh var kriminalreporter Walter Næsh Hendriksen ved *Politiken*.
- ⁸ Niels Hasager, *Politikens* redaktør.
- ⁹ Karl Heinz Hoffmann og Otto Richard Bovensiepen, begge ledende tyske politifolk, henholdsvis leder af Gestapo og det tyske sikkerhedspoliti i Danmark.
- ¹⁰ Gamle Næsh var kriminalreporter C. Næsh Hendriksen ved *Politiken*. Han var tillige hovedredaktør ved det illegale nyhedsbureau *Information* og skrev dets begejstrede beretning om bombardementet.

- ¹¹ Elsa var Bergstrøms hustru. Hun var på dette tidspunkt indlagt på hospitalet.
- ¹² Bogen var dagbogen, også kaldt krigsbogen.
- ¹³ Under folkestrejken i juni/juli 1944 havde tysk politi og deres danske håndlangere beskudt tilfældige trafikanter på gaderne. Af Bergstrøm kaldt ”kaninjagt.”
- ¹⁴ Clausen var ”Stadils” direktør. Han var på dette tidspunkt indlagt med dårlige nerver.
- ¹⁵ Forfatteren Johannes Lehmann, kriminalassistent Lars Loldrup.
- ¹⁶ Kriminalassistent Carl Holton.
- ¹⁷ Med de store kanoner, menes ledende tyske politifolk, der som skrevet var til en begravelse på bombningstidspunktet.
- ¹⁸ Hovedbogholder Arne Brodersen, *Politiken*.
- ¹⁹ Egil Wibolt var direktør i Zonen Redningskorpset.
- ²⁰ Loulou Lassen var journalist ved *Politiken*.
- ²¹ Einard Skov, journalist ved *Politiken*.
- ²² Viggo Vac var redaktionssekretær ved *Politiken*.
- ²³ Verner Forchhammer var journalist ved *Politiken*.